

KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Muallif: *Madaminova Farzona Farxodjon qizi*

Ish joyi: *Toshloq 3-son texnikumi o'qituvchisi*

Yo'nalish: *Ona tili va adabiyot*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kitobxonlik madaniyatining jamiyat taraqqiyotidagi o'rni, yoshlarning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashdagi ahamiyati hamda ta'lim muassasalarida kitobxonlikni rivojlantirishning zamonaviy va samarali usullari tahlil qilinadi. O'quvchilarda mutolaa madaniyatini shakllantirish, badiiy asarlarni ongli o'qishga qiziqtirish, innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli platformalardan foydalanishning afzalliklari yoritilgan. Shuningdek, oila, ta'lim muassasasi va kutubxona hamkorligining kitobxonlikni rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy asosda bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *kitobxonlik, mutolaa, kitobxonlik madaniyati, ma'naviyat, ta'lim, innovatsion metodlar, kutubxona, badiiy adabiyot, o'quvchi, pedagog.*

Kirish

Har qanday jamiyatning taraqqiyoti avvalo uning ma'naviy salohiyati bilan belgilanadi. Ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalashda esa kitob va mutolaaning o'rni beqiyosdir. Kitob inson tafakkurini boyitadi, dunyoqarashini kengaytiradi, mustaqil fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, bugungi globallashuv davrida yoshlarni turli zararli axborotlardan himoya qilishning eng samarali vositalaridan biri kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish hisoblanadi.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham kitobxonlikni ommalashtirish, aholining, ayniqsa, yoshlarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Shu bois ta'lim muassasalarida kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha zamonaviy usullarni joriy etish dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Kitobxonlik madaniyati tushunchasi

Kitobxonlik madaniyati – bu shaxsning kitob tanlay olish, uni ongli mutolaa qilish, o‘qilgan asarni tahlil etish, undan hayotiy xulosalar chiqarish va kundalik faoliyatida qo‘llay bilish qobiliyatidir.

Kitobxonlik madaniyati quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- kitobga muhabbat;
- mutolaa odati;
- kitob tanlash madaniyati;
- o‘qilgan asarni tahlil qilish;
- kitob haqidagi fikrni bayon eta olish;
- axborot bilan ishlash ko‘nikmasi.

Shaxsda ushbu sifatlar shakllangandagina haqiqiy kitobxonlik madaniyati yuzaga keladi.

Kitobxonlik madaniyatining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni

Kitob insonning eng yaqin do‘sti va ishonchli maslahatchisidir. Tarixga nazar tashlaydigan bo‘lsak, buyuk allomalar – Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi mutafakkirlarning yuksak ilmiy salohiyati aynan mutolaa madaniyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan.

Kitob o‘qigan inson:

- fikrlash doirasini kengaytiradi;
- nutq madaniyatini rivojlantiradi;
- so‘z boyligini oshiradi;
- ijodiy tafakkurga ega bo‘ladi;
- muammolarni tahlil qila oladi;
- ma’naviy jihatdan barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetadi.

Bugungi axborot asrida kitobxonlik insonni yolg‘on axborotlardan himoya qiladigan eng muhim vositalardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy yoshlar va kitobxonlik

Bugungi kunda internet, ijtimoiy tarmoqlar va mobil qurilmalarning ommalashuvi yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishda yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga ayrim salbiy oqibatlarni ham yuzaga keltirmoqda. Ko'plab yoshlar kitob o'qish o'rniga vaqtini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazmoqda.

Natijada:

- mutolaa hajmi kamaymoqda;
- diqqatni jamlash qobiliyati pasaymoqda;
- badiiy tafakkur rivojlanishi sekinlashmoqda;
- og'zaki va yozma nutq sifati pasaymoqda.

Shu sababli kitobxonlikni rivojlantirish bugungi kunning muhim pedagogik vazifalaridan biridir.

Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning samarali usullari

1. Oila muhitida kitobxonlikni shakllantirish

Kitobxonlik oiladan boshlanadi. Farzand ota-onasining kitob o'qiyotganini ko'rsa, unda ham mutolaaga qiziqish ortadi.

Ota-onalar:

- farzandiga yoshiga mos kitoblar sovg'a qilishi;
- har kuni birgalikda mutolaa qilishi;
- kitob mazmuni yuzasidan suhbat tashkil etishi;
- oilaviy kutubxona yaratishi maqsadga muvofiq.

2. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish

Ona tili va adabiyot darslarida quyidagi metodlar yuqori samara beradi:

- "Aqliy hujum";
- "Klaster";
- "Insert";
- "FSMU";
- "Baliq skeleti";
- "BBB";

- "Munozara";
- "Rolga kirish";
- "Debat";
- "Keys-stadi".

Mazkur metodlar o'quvchilarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

3. Kitobxonlik tanlovlarini tashkil etish

Turli tanlovlar o'quvchilarning mutolaa qilishga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi.

Masalan:

- "Eng faol kitobxon";
- "Yil kitobxoni";
- "Kitobxon oila";
- "Bir oy – bir kitob";
- "Mutolaa marafoni";
- "Eng yaxshi kitob taqrizi".

4. Kutubxona faoliyatini zamonaviylashtirish

Kutubxona faqat kitob saqlanadigan joy emas, balki ma'naviy-ma'rifiy markaz bo'lishi lozim.

Kutubxonalarda:

- elektron katalog;
- QR-kodli kitoblar;
- elektron kutubxona;
- audiokitoblar;
- virtual ko'rgazmalar;
- kitob taqdimotlari tashkil etilishi samaradorlikni oshiradi.

5. Raqamli texnologiyalardan foydalanish

Bugungi yoshlar elektron vositalardan faol foydalanmoqda.

Shuning uchun:

- elektron kitoblar;

- audiokitoblar;
- mobil ilovalar;
- onlayn kutubxonalar;
- kitob podkastlari;
- videotaqrizlar;
- elektron testlar

orqali kitobxonlikni rivojlantirish mumkin.

6. Adib va yozuvchilar bilan uchrashuvlar

Mashhur yozuvchi va shoirlar bilan uchrashuvlar yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

Bunday uchrashuvlarda:

- ijodiy suhbat;
- savol-javob;
- kitob taqdimoti;
- avtograf sessiyasi;
- badiiy kechalar tashkil etiladi.

7. Kitob muhokamalari

Har oy bitta asar tanlanib, o'quvchilar bilan birgalikda muhokama qilinishi kitobni chuqurroq anglash imkonini beradi.

Muhokama davomida:

- bosh qahramonlar tahlili;
- syujet;
- muallif g'oyasi;
- tarbiyaviy ahamiyat;
- hayotiy xulosalar muhokama qilinadi.

8. Rag'batlantirish tizimini yaratish

Yaxshi kitobxonlarni rag'batlantirish ularda motivatsiyani oshiradi.

Rag'bat sifatida:

- diplom;

- sertifikat;
- esdalik sovg'alari;
- kitoblar;
- faxriy yorliqlar;
- stipendiyalar berilishi mumkin.

Ona tili va adabiyot fanining o'rni

Ona tili va adabiyot fanlari kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning asosiy vositalaridan biridir. Ayniqsa, Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, O'tkir Hoshimov, Said Ahmad kabi adiblar ijodini o'rganish o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, estetik did va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Adabiyot darslarida asarni shunchaki o'qib chiqish emas, balki uning badiiy xususiyatlari, obrazlar tizimi, g'oyaviy mazmuni va zamonaviy hayot bilan bog'liqligini tahlil qilish muhimdir. Bu esa o'quvchilarning mutolaa madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Kitobxonlikni rivojlantirishda pedagogning roli

Pedagog kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jarayonining yetakchi ishtirokchisidir. U:

- o'quvchilarga yosh va qiziqishiga mos adabiyotlarni tavsiya etadi;
- darslarda badiiy asarlardan samarali foydalanadi;
- kitobxonlik tadbirlarini tashkil etadi;
- o'quvchilarni mustaqil mutolaaga yo'naltiradi;
- kitob haqidagi fikrlarni erkin bayon etishga undaydi.

Pedagogning shaxsiy kitobxonligi ham o'quvchilar uchun ibrat bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish – ma'naviy barkamol, mustaqil fikrlaydigan va yuksak intellektual salohiyatga ega avlodni tarbiyalashning muhim omilidir. Zamonaviy ta'lim jarayonida an'anaviy va innovatsion metodlarni

uyg'unlashtirish, oila–ta'lim muassasasi–kutubxona hamkorligini kuchaytirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish kitobxonlikni rivojlantirishning eng samarali yo'llaridan hisoblanadi. Yosh avlodning kitobga bo'lgan mehrini oshirish orqali ularning ma'naviy dunyosi boyiydi, nutqi va tafakkuri rivojlanadi, Vatanga sadoqat va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usi mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Yo'ldoshev B. *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. – Toshkent: O'qituvchi.
4. Mahmudov N. *Til va nutq madaniyati*. – Toshkent: Ma'naviyat.
5. Quronov D. *Adabiyot nazariyasi asoslari*. – Toshkent.
6. To'xliyev B. *Adabiyot o'qitish metodikasi*. – Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
8. O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashrlari va metodik tavsiyalari.